

Noodplan voor de steur

Tekst: Jörn Gessner, Leibniz Institute for Freshwater Ecology and Inland Fisheries
Eric Rochard: Cemagref, Ecosystèmes estuariens et poissons migrateurs amphihalins

Fotografie: Jörn Gessner en Jelger Herder

Net als vele andere migrerende vissoorten heeft de Atlantische steur het erg moeilijk. Beter gezegd: deze bijzondere soort wordt met uitsterven bedreigd. Jörn Gessner en Eric Rochard gaan in op de penibele situatie van *Acipenser sturio* en geven aan welke maatregelen nodig zijn om de steur voor de ondergang te behoeden.

Vandaag de dag is het bijna niet te geloven dat een eeuw geleden jaarlijks duizenden steuren rivieren als de Rijn, Maas en Schelde opzwommen. Nagenoeg alle grote rivieren die in Europa op de Noordzee uitmonden kenden een paaitrek van deze rivierreuzen. Helaas zijn tegenwoordig alle populaties, met uitzondering van één, uitgeroeid. In de Noordzee en het Engels Kanaal wordt zelden nog een steur aangetroffen.

Afhankelijk van de rivier

De steur is een anadrome vis die in zoet water paait en het eerste levensjaar in de rivier doorbrengt. Daarna trekken ze naar zee, waar ze vaak in de buurt van estuaria verblijven. Pas na tien tot vijftien jaar trekken ze weer de rivier op. De Atlantische steur is vooral bekend vanwege de reusachtige afmetingen die deze vis kan bereiken, een volwassen steur kan 4 meter lang worden en meer dan 600 kilo wegen. De

afhankelijkheid van rivieren en de zeer lange generatiecyclus maken deze vis gevoelig voor menselijke invloeden. Het verdwijnen van paaigronden, waterkrachtcentrales, watervervuiling en overbevissing hebben de steur bijna de das omgedaan.

Restpopulatie

Als gevolg van de bovengenoemde invloeden resteert er nu nog maar één enkele populatie in de Franse rivier de Gironde. Helaas bevindt ook deze populatie zich in een kwetsbare positie. Ondanks de slinkende populatie werden vorige eeuw tot het einde van de tachtiger jaren regelmatig natuurlijke reproducties waargenomen. Tegelijkertijd nam het aantal waarnemingen van paairijpe vissen sterk af. Sinds 1994 heeft geen natuurlijke voorplanting in de Gironde plaatsgevonden. De populatie die begin 1990 op een aantal van 4.000 tot 12.000 vissen werd geschat, heeft

Portret van een levend fossiel.

Het uitzetten van jonge steur vormt een belangrijk onderdeel van het herstelprogramma.

De bijvangst door beroepsvissers kan met gerichte voorlichting worden tegengegaan.

momenteel het laagste niveau ooit bereikt en bestaat volgens de schattingen uit 2007 uit slechts 600 exemplaren.

Bijvangst

Al aan het einde van de 19e eeuw werden beheersmaatregelen genomen die zijn gericht op het stabiliseren van het bestand. Voorbeelden hiervan waren kunstmatige reproductie, uitzettingen, het beperken van de maasgrootte van de netten en het afsluiten van gebieden voor de visserij. Deze maatregelen hadden echter niet het beoogde effect en de afname van het steurbestand ging helaas gewoon door. Dit ondanks het feit dat de soort door Europese wetgeving wordt beschermd en voorkomt op de lijsten van diverse conventies (zoals de Bern-, Bonn-, OSPAR- en Washington conventies). Dat wetgeving en een uitgebreid maatregelenpakket niet het gewenste effect hebben opgeleverd, wordt geweten aan een gebrekkige handhaving en illegale visserij. De teruggang van de laatste 10 jaar is echter vooral het gevolg van (onbedoelde) bijvangst.

Kunstmatige voorplanting

Een mogelijke maatregel om de steur voor uitsterven te behoeden, is het kweken van vis. Al in 1990 is begonnen met het kweken van steur waarbij gebruik wordt gemaakt van oudervissen die uit de Gironde afkomstig zijn. In 1995 slaagde de eerste kweekpoging met vissen die in het wild waren gevangen. Hierdoor werd het mogelijk om 40 vissen uit deze kweek voor onderzoek naar Duitsland over te brengen. Dit was tegelijkertijd de start van een samenwerking tussen Cemagraf en het Leibniz Instituut waarbij werd ingezet op het verkrijgen van een tweede kweeklijn in Duitsland. Door deze tweede lijn werd een stabilere productie van steur mogelijk.

Als gevolg van de nog steeds kleiner wordende natuurlijke populatie vormt het kweekbestand de belangrijkste hoop voor de toekomst, niet alleen voor de Gironde, maar ook voor de rest van het oorspronkelijke verspreidingsgebied.

Het Actieplan voor de Europese steur dat onlangs onder de Bern Convention werd gewijzigd, beschrijft de belangrijkste acties die de overleving van de soort moeten veiligstellen. Uitgangspunt is het uitzetten van een zo breed mogelijk pakket aan maatregelen, dit om ook het effect van milieu-calamiteiten zoals de Sandozramp te kunnen pareren. Kern van het project is echter het bereiken en instand houden van een stabiel kweekbestand. Dit bestand moet functioneren als bron voor het uitzettingsmateriaal. Het instandhouden van een dergelijk bestand is echter geen eenvoudige zaak omdat de Atlantische steur pas na 10 tot 15 jaar geslachtsrijp wordt. Dat vereist niet alleen veel tijd, maar vergt ook een aanzienlijk budget.

Om de kweek van steur te optimaliseren wordt voortdurend onderzoek gedaan naar de kweekprocedures en -omstandigheden. Hierbij moet worden gedacht aan de juiste voeding, watertemperatuur, zoutgehalte, maar ook het verkrijgen van hormonen die de voortplanting versnellen. In het gezamenlijke Duits/Franse kweekprogramma wordt verder veel aandacht geschonken aan de genetische diversiteit van de nakomelingen. Ook wordt onderzocht bij welk formaat de jonge visjes kunnen worden uitgezet zonder meteen ten prooi te vallen aan roofvissen.

Verspreiding van de Atlantische steur in het jaar duizend (links) en anno 2000 (rechts). De rode cirkel is de Gironde.

Voorzichtig succes

De in gevangenschap gehouden ouderdieren hebben in 2007 11.000 en in 2008 100.000 larven geproduceerd. Dit resulteerde in 2007 in 7000 jonge vissen en in 2008 zelfs tot een totale productie van 80.000 jonge steurtjes. De meeste van deze jonge vissen zijn gebruikt om het bestand van de kwetsbare Gironde populatie aan te vullen.

In de nazomer van 2007 zijn ook 3000 jonge steuren op de Dordogne en de Garonne uitgezet. Het effect van deze uitzettingen zal worden gevolgd via monitoringsprogramma's en visserijkundige onderzoeken. In combinatie met modelberekeningen zal worden getracht inzage te krijgen in de natuurlijke sterfte en gebieden waar de steuren zich in de rivier(monding) ophouden.

In Duitsland vond in september 2008 de eerste, experimentele, uitzetting van 50 gemarkeerde vissen plaats. Deze 50 vissen waren afkomstig van de kweek uit 2007. Belangrijkste doel van deze uitzet was het bepalen van het juiste leefgebied, de migratiefase in de rivier en de eventuele effecten van de commerciële visserij in de lagere delen van de rivier en de riviermonding.

Daarnaast worden de uit te zetten vissen voorzien van een marker en met behulp van telemetrie gevolgd. Dit gebeurt zowel actief met draagbare apparatuur als passief via monitorstations die de passerende vis detecteren. Uit dit onderzoek moet ook blijken in hoeverre de in Frankrijk uitgezette steuren zich anders gedragen dan de in Duitsland losgelaten vissen.

De succesvolle kweek van de steur zal moeten worden opgeschaald om voldoende vissen voor de herintroductie in de Europese rivieren, die op de Noordzee uitmonden, te produceren.

Voorlichtingscampagne

Ondanks alle maatregelen gaat het met de Atlantische steur nog steeds bergafwaarts. Een belangrijk knelpunt is de sterfte van steur tengevolge van onbedoelde bijvangst door beroepsvissers. Toch zijn juist hier belangrijke stappen gezet. Dankzij voorlichting aan Franse beroepsvissers, die vanaf eind jaren 90 van de vorige eeuw van start is gegaan, worden steeds meer steuren levend teruggezet. Het French National Commit-

tee for Marine Fisheries, het Franse WNF en de visserijsector hebben dankzij fondsen de voorlichting kunnen intensiveren in de vorm van een internationale voorlichtingscampagne. In Nederland en in België is deze campagne in juli 2008 gestart. Duitsland en Groot-Brittannië volgen eind 2008.

Toekomstperspectief

Het plan is om de herintroductie van de steur in de Gironde uit te breiden naar meerdere rivieren. De Franse en Duitse kweekvissen kunnen daarbij als basis fungeren voor het opbouwen van een basisbestand dat kan worden gebruikt voor de herstel van de Atlantische steur in Europa. De terugkeer van dit levende fossiel zal echter veel tijd vergen - wellicht meer dan 50 jaar - maar het begin is er in ieder geval. V

Hoop voor de steur

Het plan is om gelijktijdig met het (aanvullen van) het Gironde bestand, de maatregelen uit te breiden en een tweede populatie van de soort in een ander bassin te realiseren. Deze doelstellingen zou gerealiseerd kunnen worden door volwassen vissen te nemen uit beide ex situ bestanden (Franse en Duitse), als een basis voor het opbouwen van een soort "reserve" bestand voor het herbevolken van de Europese rivieren in de komende 20 tot 50 jaar. Als deze aanpak in de vrije natuur succesvol blijkt te zijn, is het de planning om deze vissen - in de verre toekomst - in de daarvoor geschikte rivieren uit te zetten om de aanwezigheid van de Europese steur weer op niveau te brengen waar het wederom zijn algemene bekendheid zal terugkrijgen. Zelfs al zal het gebruik van de soort in de visserij een vergeefse hoop voor de komende 50 jaar zal zijn, accepteert de visserij nu reeds haar verantwoordelijkheid ten aanzien van het weer op peil brengen van deze levende fossiel.

Het herstel van de A. sturio werd echter pas vorig jaar, binnen de Ministeries voor milieu, een belangrijke doelstelling van de Biodiversiteitsstrategie in Frankrijk alsmede in Duitsland.